

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. decembra 1856.

Malega gospodarja bogastvo.

(Dalje.)

Po vsem tem, kar smo dozdej razlagali, hočemo v predarek vzeti: kaj naj počne mali posestnik, da bo — po okoljčinah svojega kraja in svojega premoženja — največji dobiček iz svoje zemlje vlekkel?

Malemu posestniku njiva največ zaleže; če jo prav umno obdeluje, si zamore več pridelati kakor iz senožet in gojzda.

Njegova lastna skušnja in izgledi njegovih sosedov so ga podučili, za ktere pridelke je njegova njiva najbolj pripravna, in kateri se mu najbolje splačajo. Takih naj bi se najbolj držal; vendar pa naj bi se ne zanašal zmiraj na eno frugo, če se mu še tako dobro sponaša, zakaj primeriti se utegne, da bo kakošno leto spodletelo in vès njegov pridelk gré potem pod zlo; sicer pa tudi vé, da predolgo zaporedoma ena fruga na ravno tisti njivi ne storí dobro. Zatega voljo si bo prizadeval, na malem svojem zemljišu mnogoterih reči ob enem pridelovati, pa en sad za drugim tako verstiti, da si pridobi vselej toliko časa, da za vsako setev zamore zemljo prav obdelati.

Perva potreba pa je tudi malemu posestniku gnoj. Naj še tako dobro in čisto s plugom in brano obdeluje zemljo in jo trebi plevéla, brez gnoja vendar ne bo nič, in toliko manj se bo hvalil s pridelkom na negojni njivi, če je sejal žito ali oljnat sadež.

Vsak gospodar sam dobro vé, da mu najbolje kaže, ako vse, kar mu je za gospodarstvo potreba, sam domá pridelati in mu ni treba drugod kupovati; to posebno veljá od gnoja. Zatega voljo je pa tudi perva potreba, da dobro vé, kako se zamore zemlji z gnojem to poverniti, kar ji je vzal s tem in unim pridelkom.

Ne bomo se tu spušali v učene razlaganja, kako se zemlja izmolze po mnogoterih sadežih, ki so se na nji našli, in kako ji gnoj spet zgubljeno moč povrača; vendar mislimo, našim malim posestnikom to tudi brez učenih besed dopovedati.

Pridnemu gospodarstvu bo malokje priložnosti manjkalo, da bi si ne mogel cestnega blata, blata iz grabnov, plevéla, pepéla in enake soderge nabrati in si iz take mešanice napraviti gnojni kup, na ktere ga bo tudi to namerjal, kar dobí izpod sekretov. Čeravno so taki kupi neizrečeno veliko vredni in so v posebno čast vsakemu kmetovavcu, in očitno znamenje umnega gospodarja, vendar bi ne mogel izhajati tudi brez živinskega gnoja.

Kako naj se z gnojem v hlevu in na gnojnišu ravna, da mu ga nič v zgubo ne gré, smo že v začetku tega poduka govorili. Povedali smo tudi, koliko klaje naj se živini vsaki dan daje, da ne bo preveč, pa tudi ne premalo itd. Povedati moramo sedaj, da gospodar, ako hoče vedeti: koliko gnoja mu bo njegova živina čez leto napravila, ne smé le svoje živine šteti in po številu repov, ki jih ima v hlevu, gnojni kup meriti, — to bi bila napačna rajtenga. Ne koliko živine ima gospodar v hlevu, ampak koliko klaje (po vagi) ji je čez leto dal — to mu bo pokazalo pravo rajtengo gnoja. Napačno bi rajtal, ako misli, da več gnoja pridelati, če namesto lanskih 5 živinčet jih letos 6 v hlevu ima, če pa ni skerbela za več klaje. Ako pri še-

sterih živinčetih shaja z ravno toliko klajo kakor pri peterih, ima škodo na dvé strani: prvič ima slabejo živino, drugič pa je nje gnoj tudi manj močán.

Če hoče tedaj umen gospodar vsako leto naprej vedeti: koliko bo gnoja pridelal, si zamore to lahko prerajtati po klaji in stelji, ki jo bo svoji živini čez leto dajal. Vsa klaja, kakor smo že v tem poduku razložili, naj se prevdari in zrajta na senó; — kolikor vaga senó (ali druga klaja na senéno vrednost prerajtana), dvakrat toliko bo vagal gnoj; h temu naj prišteje gospodar še: koliko stelje bo živini dal (tretji ali saj peti del klaje je prava mera za steljo) in tudi nastlano steljo naj šteje dvakrat, — in tako bo zvedil: koliko gnoja bo dobil za svoje polje čez leto, se vé da, če živino v hlevu redí. Izgled bo to še bolj razjasnil; postavimo: da ima gospodar za živino 300 centov sená ali pa druge klaje, ki zaleže za 300 centov sená; iz teh 300 centov klaje bo s primešanimi živinskimi trebušnimi sokovi in scavnico dvakrat toliko gnoja, tedaj ga bo 600 centov, — stelje pa ji misli nastlati peti del klaje, tedaj 60 centov, — tedaj bo stelja dala 2krat 60 centov, to je 120 centov, — v vsem skupaj tedaj bo 720 centov gnoja ali pa 72 vóz po 10 centov.

Tako si umen gospodar že naprej za vsako leto lahko zrajta: koliko bo imel gnoja na svoje zemljiše zvoziti.

(Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Bolje je živino ponoči klati kakor podnevi), pravijo „Fr. Bl.“, ker meso ponoči zaklane živine se ohrani dalje časa dobro kakor podnevi zaklane. Zatega voljo taki, ki z nasoljenim mesom kupčujejo na debelo, le ponoči koljejo živino. Ponoči ima vsako živo truplo manj gor-koto v sebi; tudi vsaka živa stvar ponoči bolj počasi sope — sploh je življenje bolj pomirjeno. Če mirniše pa je življenje, toliko stanovitnejše je tudi meso, ktero drugač hitreje gnjiti začne. Da meso take živine, ktero od deleč prignano in tedaj še vso vročo berž zakoljejo, hitro gnjije, uči že stara skušnja.

(Želod govedom škodljiv). Ako se goveji živini preveč ali morebiti celó samega želoda poklada, neha prežvekovati in večkrat potem nevarno zbolí. Mnoge skušnje so to že učile; ena pa je to prav do gotovega poterdila, namreč tale: Nekemu gospodarju, ki je svojim kravam preveč želoda dajal, zbolijo vse krave nevarno; ker pa mu je bilo posebno na dvéh najboljih veliko ležeče, jima dá kakor pri vbodu kadar živino napenja, vamp prerezati, iz njega nabrani želod z roko pobrati, in rano potem spet zašiti. In otel ju je po ti poti gotovega pogina, — vse druge je mogel dati zaklati.

Koliko je delo vredno?

Učen mož je rekel: „ako bi vsaki človek možkega in ženskega spola le 2 uri na dan, karkoli bodi koristnega delal, bi bilo za vse potrebe vseh ljudi zadosti, in ubožstvo in pomanjkanje bi iz sveta zginilo“.

Vse kar živi, potrebuje živeža, in ta živež velja (košča) več ali manj denarja. Kdor tedaj dela, tak nekoliko pridela, kar se vjema z njegovim živežem, ki ga z delom plačuje. Kdor ne dela, si napravi stroške, ki jih z nobeno rečjo ne povrača.

Rekel je nekdanj moder kralj: „Ako bi le mogel, nobenega postopača bi ne terpel v svojem kraljestvu; zavaljo takih, kateri ne delajo, morajo drugi pomanjkanja terpeti“. Te besede se pa tako razložé: Če lenuh ne opravi dela, ki ga je v družbi človeški opraviti dolžan, je očitno, da morajo drugi namesto njega delati ali za-nj se truditi. Razun večjih del je še mnogotero manjih opravil pri vsaki hiši, postavimo: presti, plesti, tkati, in več drugih drobnih del, s katerimi se večidel ženstvo peča, ki jih med velikim delom lahko opravlja in vendar ne zamuja pglavitnega. Koristno je, da mala hišna družinica drobičke dneva in večera s takim delom spolnuje. Veliko dobička znesse število malih opravil pri hiši skozi leto in dan, toliko več pa po celi deželi in po celi državi. Marsiktera družinica, ktera je čas prav obračala, si je čez leto med pglavitnim delom veliko vatlov platna napredla, druga pa, ki je to zanemarila in se je lenila, ni nič pridelala, dasiravno je bila v potrebah. Ni ne prazna beseda, da „čas je denar“, in resničen je naš stari pregovor: Zerno do zerna pogača, in kamen do kamena palača! Vsak človek, kdor dela — del je pa mnogotero na svetu, z roko in glavo — je časti vreden, naj je kdor koli; vsak pa, ki le lenobo pase in vživa le, kar so mu drugi pridelali, ni vreden piškavega oreha, naj je kdor koli.

L—c.

Starozgodovinske čertice.

Rimsko-slovenska postaja Surontium.

Spisal Davorin Terstenjak.

Rimsko postajo, iz table Peutingerjeve znano, ktera je bila na cesti od Viruna v Ovilio (Wels), z imenom Surontium, išče Muhar¹⁾ v dnešnjih Suricah (Zeiring) na gornjem Štorskem in z vso pravico. Terg stoji kraj reke Surice in je po tej reki ime dobil²⁾.

Korenika imena Surontium je sansk. su, „befeuchten, tröpfeln, abwaschen“, iz ktere je s sufiksom ra — sura = voda; zato toliko rek na zemlji Slovanov: Sura, Surica itd. Iz te korenice oblike je s sufiksom va tudi: sava = voda. V gerškem jeziku najdemo iz te korenike: ῥῶ, „betröpfeln, befeuchten, regnen“; zato Ζεὺς Ῥῆς, „Beiname des Zeus als Regengott“³⁾.

Po razlagi ostroumne Benfey-a⁴⁾ su tudi pomenjuje: „generare, producere“ in iz te oblike so besede: sansk. stri, „femina“, slov. stric, strina, sansk. svasri, „Schwester“, po pravem: cognata femina; slov. sestra; dalje letisk. seva, „Weib“, sansk. sunus, slov. sin, geršk. υἱός, staronordiški: sveinn, „puer, juvenis“. Iz te korenice oblike so tudi poznamljevanja: sansk. çāvaka, rusk. sobaka, „pullus, catulus“; dalje lat. sus, nemšk. svein, slov. svinja, — zavaljo rodovitnosti; geršk. ὄσ, in še: ὄσῆσα „matrix“. Omeniti še se more sansk. surabhī, „Mutter der Kühe“, gorensk. sura, ime krave, slov. savka, ime vola⁵⁾, hindostansk. sevu, „Buckelochs“⁶⁾.

Suront stoji za Surut, primeri: Borut, Košut, Marut, ker an, on = u, na pr. οὐστ iz οὐστ, αὐστ, gus, hus iz gans, nizonemšk. gôs, grôz iz granth, „gran-

dis“¹⁾. Suront — Surut, toraj pomeni mesto kraj Sure. V sredovečnih listinah se Suront — Surut najde v oblikah Zuric, Zurice, Ceyruh²⁾, Zuring, dnešnji den: Zeiring iz Surnik³⁾. Nemški jezik slovenski glas s rad spreminja v svoj z, na pr. Selnice v Zellniz, Sura v Zeyer, tako tudi Surec, Surice, Surnik v Zeiring. —

Na koncu tega članka še nekoliko imen iz napisov na štirskih rimskih kamenih. V kozji dolini tri dobre ure od Gradca je gosp. Knabl našel kamen s sledečim napisom: „Saturninus DVBNISSI filius vivus fecit sibi et SVADV-CIAE VANNI (filiae) conjugi“. V tem napisu je trojica slovenskih imen⁴⁾. Dubnissus v slov. obliki Dubniš, ali pa Dubniša, od dub, „quercus“ = imenom še navadnim Dobnik, Dubnik. Zavaljo sufiksa iš, iša, primeri: Jariš, Hertiš, Lubiša, Gostiša itd. Svaducia je že bila obširno v „Novicah“ razložena = Antestia. Van je mitologiško ime in se nahaja na podobi nekega retranskega molika⁵⁾. Ime Van se tudi nahaja v najstariših českých⁶⁾ listinah. Živijo še rodbine Vaniš, Vanič in Veniš.

Ravno na tistem mestu je kamen z napisom: L. Domitius Secundinus et DERVA MALAI filia conjux sibi et Juniano filio an XXV. Derva je historičsko ime. Fredegar⁷⁾ imenuje: „Dervanus dux gentis Serbiorum“. Malaj⁸⁾ pomeni „der Hammer“, zavaljo sufiksa primeri lastne imena: Rataj, Blagaj, Pocaj, Križaj itd.

Lepo slovensko ime še se najde v napisu kamena, kateri je hranjen pri sv. Vidu blizu Greifenburga v gornjo-koroški dravski dolini. Ime pa se glasi VOTIGOVTVS (glej Ankershofen „Handb. der Gesch. Kärnth. V. Heft“ stran 578). Vot, ruski: bot, pomenjuje „angeschwollen“, dick, wohlbeleibt“, in gout, „Schlund, Kehle“, sansk. kantha; zato imena: Nilakantha, Blaukehle, Çrikantha, mit hehrer Kehle. Stari Latinci so imeli imena: „Nasico = Nosac, Fronto, „grossstirnig“, Dentatus = Zobač, Filo, „stülpnasig“; Nemci imajo imena: Daum, Schenkel, Faust, Rumpf, Dickhals, Schönhals itd., zakaj bi toraj tudi Votigout⁹⁾ ne bilo dostojno ime?

Kakor v imenu Votigout najdemo izraženo lastnost telesno, tako v drugem napisu najdemo imena po kakšnosti glasa. Kamen je hranjen pri svetem Vidu na Koroškem, in napis se po Gruterovem berilu tako glasi: „Titus Julius Condolli filius, Capatius Miles cohortis Montanorum Pri. Stip. XXX. H. S. E. Titus Julius CRIGALO, Titus Julius BVCCIO h. f.“¹⁰⁾. Titus Julius Kondolov sin — Kapačev, je dobil ta spomenik od svojih dedičev Krigala in Buka. Krigal pomeni „der Heisere“ od krigla, „Heiserkeit“, kriglast, „heiser“¹¹⁾; zavaljo oblike primeri osebne imena: Kopal, Kobal itd. Buk pa pomeni „der Schreiende“, od buk, „der Schrei“, buka, „der Lärm“, bucati, „brüllen“. Imeni Kondol in Kapač ste že bili

log. Forsch. I. 272), pa tudi vrš (vriš) „erzeugen“, Vrša, Vriša, „Beiname des Gottes der Liebe“, slov. Perša, lastne imena rodbin, primeri: peršiti, peršavica, „rieseln, nieseln“, sansk. vrišni, „Widder“, vrišan, „Stier“, serbski vrišak, dalje sansk. vriše „männliche Kraft“ (glej Benfey „Griech. Wurzellex.“ I. 339).

¹⁾ Glej dr. Ad. Kuhn v njegovem časniku „Zeitschrift für vergl. Sprachforsch.“ V. zvez. str. 212.

²⁾ Glej Muhar „Gesch. der Steierm.“ II. 72.

³⁾ Kraj Mure v vesi Hrastje še poznajo sur v pomenu potoka.

⁴⁾ „Mittheilungen des histor. Vereins für Steierm.“ I. Heft str. 60.

⁵⁾ Kolar „Staroitalia“ str. 330.

⁶⁾ Časopis čes. mus. VI. 67.

⁷⁾ Fredegar lib. IX. cap. 41.

⁸⁾ Gosp. Janežič ima malj, der Hammer, ali na Štorskem v moji rojstni okolici govorijo malaj. V slivniški fari v občini rančki so rodbini Malè (iz Malaj?)

⁹⁾ Pri Eichhornu stoji po tiskarnem pogrešku, Vogitout namesto Votigout. Dobil sem pozneje zvest prepis, zato opozovem mojo prejšnjo razlago Vogitout = Diogenes.

¹⁰⁾ Gruter str. 545. Nr. 10.

¹¹⁾ Glej Janežič „Slovník“ s. v.

¹⁾ Muhar „Gesch. der Steierm.“ I. 88.

²⁾ S tem člankom se zbriše poversna izpeljava imena Surontium v mojem spisu o „Noriku in Noreji“.

³⁾ Glej Benfey „Griechisches Wurzellexikon“ I. 408.

⁴⁾ Benfey G. W. I. 329.

⁵⁾ Glej Pott „Etymolog. Forsch.“ I. 214, 215.

⁶⁾ Enakolične tvarine vidimo iz korenice oblike vrš „irrigare, pluer“, gerški ῥῶ, ῥῶση, latinski ros, slovenski rosa; glasnik v se je v latinščini in slovenščini zgubil (Pott „Etymo-